

TERAPIJSKE ZAJEDNICE KAO PREVENTIVNI ČIMBENIK KRIMINALITETA OVISNIKA

Josetta Žic - Blažić

Terapijska zajednica "SAVEZ"
Baška

SAŽETAK

U članku je prikazano u kojoj mjeri i kako terapijske zajednice pomažu u prevenciji kriminaliteta ovisnika. Kako bi se dobio što bolji uvid u tu problematiku, razmotren je ovisnički kriminalitet, te prikazano koja se vrsta kriminaliteta javlja u vezi s drogom i rast kriminaliteta vezanog uz drogu u našoj zemlji. Dat je prikaz terapijskih zajednica, s posebnim osvrtom na talijanske terapijske zajednice i na ključna razdoblja u samim zajednicama, te su na poseban način prikazane same terapijske zajednice (trajanje programa, broj članova, osnovni principi i ilj, osoblje, te financiranje). Razmotrene su i terapijske zajednice koje djeluju u Republici Hrvatskoj. Na kraju, predstavljena je Terapijska zajednica "SAVEZ" iz Baške na otoku Krku.

Ključne riječi: terapijska zajednica, ovisnici o drogama

1. UVOD

U ovom radu prikazano je koliko i na koji način terapijske zajednice pomažu u prevenciji kriminaliteta ovisnika.

Kako bi se dobio što bolji uvid u tu problematiku, razmotren je ovisnički kriminalitet, te prikazano koja se vrsta kriminaliteta javlja u vezi s drogom i rast kriminaliteta vezanog uz drogu u našoj zemlji. Promatrane su same terapijske zajednice, s osvrtom na talijanske terapijske zajednice i na ključna razdoblja u samim zajednicama, te su na poseban način prikazane same terapijske zajednice (trajanje programa, broj članova, osnovni principi i ilj, osoblje, te financiranje). Razmotrene su i terapijske zajednice koje djeluju u Republici Hrvatskoj. Konačno, predstavljena je Terapijska zajednica "SAVEZ" iz Baške na otoku Krku.

2. OVISNIČKI KRIMINALITET

Kako bi se uopće moglo razgovarati o ovisničkom kriminalitetu važno je na početku dati definiciju ovisnosti.

"Razvojem znanosti čovjek pronalazi sve brojnije tvari koje djeluju ljekovito, umjetno proizvodi različite materije, a zajednička im je karakteristika da se njima može postići i određeni intezitet ugođe, psihičke ili fizičke prirode. Opasnost je, međutim, svih tih, bilo prirodnih, bilo umjetnim putem dobivenih tvari u tome što se u onih koji ih

uzimaju, pod složenim utjecajem niza različitih endogenih i egzogenih čimbenika, razvija osjećaj ovisnosti te se postupno očituje njihovo pogubno djelovanje na daljnji razvoj i život konzumenta koji postaje žrtva zloupotrebe takvih tvari."

Osobe koje su postale žrtvom zloupotrebe određenih tvari nazivaju se uživateljima droga ili narkomanima, odnosno osobama ovisnima o narkoticima i drogi.

2.1 Kriminalitet vezan uz drogu

"Droge i ovisnost o njima mijenjaju tradicionalnu fenomenologiju kriminaliteta. Kriminalitet vezan uz drogu suvremena je pojava koju sve više karakteriziraju masovnost, organiziranost i profesionalizam. Taj se kriminalitet po nekim svojim specifičnostima izdvaja iz konteksta postojećih kriminalnih pojava, a neka osnovna obilježja upućuju na njegovu slojevitost i diferenciranost, pri čemu se izdvajaju krivična djela koja čine sami ovisnici."

Vrste delikta povezanih s drogama, mogu se podijeliti u četiri grupe:

- a) delikti počinjeni pod djelovanjem droge
- b) delikti ovisnika počinjeni radi nabave droge,
- c) delikti pomaganja pri zloupotrebi droge, i
- d) delikti ilegalne trgovine drogama.

Istraživanja u našoj zemlji pokazala su sljedeće:

Ad a) Ispitanik čini kazneno djelo pod djelovanjem droge

DA 32,8% (81)

NE 67,2% (166)

SVEGA 100% (247)

Gotovo trećina ispitanika počinila je kazneno djelo pod djelovanjem neke droge, no to nije izravni pokazatelj je li kazneno djelo počinjeno u namjeri nabavljanja droge ili pak sredstva za njenu nabavu. Istraživače ovog područja više zanima veza samog kaznenog djela i vrste ovisnosti s jedne strane, te s kojom svrhom u odnosu na drogu je kazneno djelo počinjeno, primjerice da bi se došlo do droge ili sredstva za njenu nabavu.

Ad b) Ispitanik čini kaznena djela kako bi došao do droge

DA 58,3% (144)

NE 41,7% (103)

SVEGA 100% (247)

Preko polovice ispitanika čini kaznena djela uglavnom sa svrhom izravnog dobavljanja droge. Riječ je o neovlaštenoj prodaji i kupnji droge, teškim krađama, prevarama i krivotvorenjima.

Ispitanik čini kaznena djela da dođe do sredstva za kupnju droge

DA 59,1% (146)

NE 40,9% (101)

SVEGA 100% (247)

Preko polovine ispitanika počinilo je kazneno djelo radi nabave sredstva kojima će doći do droge. Ako se s ovim usporedi prethodni primjer, vidljivo je da dio ispitanika čini djela kako radi izravne nabave droge tako i radi nabave sredstva kojima će doći do droge. U drugom slučaju, imaju li se na umu oni ispitanici koji kaznenim djelom pribavljaju sredstva za nabavu droge, vjerojatno je riječ o mladim ispitanicima, koji tek ispituju mogućnosti dolaska do droge. Porastom njihovog iskustva s drogom i kriminalitetom vezanim uz drogu povećava se i vjerojatnost "skraćivanja" puta koji vodi do droge i on postaje izravan, no ovisno o prilici ne odustaje se i od neizravnih načina. U osnovi, ovdje je riječ o indirektnim deliktima nabave - imovinskom kriminalitetu ovisnika.

Ad c i d) Većina mladih ljudi počinje uzimati drogu potaknuta drugom osobom koja je i sama uvijek ovisnik. Takvi poticaji znače nagovaranje na eksperimentiranje s drogom, pomoć u pribavljanju droge, upućivanje u njenu upotrebu, pomaganje pri upotrebi, a nerijetko i pronalaženje mjesta za upotrebu. U ranijoj fazi ta je potreba za djeljenjem "tog" iskustva potaknuta tzv. "medenim mjesecom" s drogom koji za ovisnika znači jedno novo

otkriće i užitak. Stoga mladi ovisnik to iskustvo želi podijeliti sa svojim prijateljima. U kasnijoj fazi motiv za nagovaranje drugih obično je povezan s traženjem novih "mušterija" kojima bi mogao prodavati drogu kako bi tako zaradio i za sebe i za održavanje vlastite ovisnosti.

Delikti vezani uz ilegalnu trgovinu drogom mogu biti individualni ili organizirani. Ovi drugi najčešće prelaze granice jedne države a i tendencija je da se prodaja droge što više proširi. Problem, dakle, ima međunarodni karakter. Za organizirani kriminal ilegalne prodaje droga karakteristično je i da su svi veliki prodavači osobe koje ne konzumiraju nikakvu vrstu droge.

Sredinom 70-tih godina ovog stoljeća počela su ozbiljnija istraživanja upotrebe heroina u uređenoj populaciji. Većinom je ta populacija bila zatvorska, pa je stoga postotak uvijek bio veći (30%) od onog u općoj populaciji (2%). Stoga se prešlo na primjenu tzv. "snowball" tehnike u koju su ispitanici uključili i društvene subjekte. U jednom od takvih istraživanja (Inciardi, 1979, 1986) u Miamiu ustanovljeno je da je 573 ovisnika počinilo 215.000 kaznenih djela, pretežno preprodaje droga, teških provalnih krađa, razbojstava i dr. Iako je razina kriminalizacije ovisnika vrlo visoka, stope uhićenja izrazito su niske: jedan uhićen na 353 počinjena kaznena djela.

Opijatski ovisnici tradicionalno su okarakterizirani većim uključivanjem u imovinski kriminalitet od neovisnika. Međutim, novija istraživanja pokazuju povećanje kaznenih djela s elementima nasilja, osobito razbojstava.

Neka istraživanja pokazuju da su nasilju skloni mladi višestruki ovisnici, teški ovisnici o opijatu ili pak ovisnici koji se suprotstavljaju promjenama u nezakonitom distribucijskom sustavu droga.

Opsežno istraživanje Australanskog instituta za kriminologiju (Wardlaw, 1978) na uzorku od 1319 ovisnika o heroinu i cannabisu - počinitelja kaznenih djela, većinom u dobi od 18 do 25 godina, pokazalo je da je 78,42% kaznenih djela uključivalo opijate, 12,03% halucinogene, 4,36% amfetamine i 3,32% barbiturate. Od čitavog uzorka 91,82% je optuženo ili za neovlašteno posjedovanje ili za upotrebu droge, a samo 5,31% počinitelja za neovlašten promet drogama; 88,25% ovisnika - počinitelja je bilo u dobi od 20 i manje godina kad su počinili prvo kazneno djelo. Prije aktualne osude za zloupotrebu droga kazneno je prijavljeno 66,81% opijatnih ovisnika i 48,86% ovisnika o cannabisu. Stoga možemo reći da ovisnici o opijatu imaju znatno širu kriminalnu biografiju od ovisnika o cannabisu. Znatna postotak imovinskog kriminaliteta nakon nastupanja ovisnosti (41,05%) specifičan je za obje skupine.

1.2. Porast kriminaliteta vezanog uz drogu u RH

Tablica 1.			
Godina	Broj kaznenih djela	Kaznena djela	
		Neovlaštena proizvodnja i promet	Omogućavanje uživanja
1992.	895	322	573
1993.	911	517	394
1994.	857	618	239
1995.	929	693	236
1996.	2.350	1033*	-
1997.	3.436	-	-

* Uključuje i omogućavanje uživanja.

U prikazu je vidljivo kako u posljednjih šest godina broj kaznenih djela ovisnika o drogama u RH raste (osim s jednim izuzetkom, 1994. godina), što drugim riječima znači da raste i sam broj ovisnika, a ako tome dodamo i tzv. "tamnu brojku" koja iznosi broj evidentiranih ovisnika pomnožen s 5, može se doći do zaključka da u našoj državi ima puno uživatelja raznih droga i da njihov broj, možemo slobodno reći, iz dana u dan raste.

Novi Kazneni Zakon RH koji je stupio na snagu početkom 1998. god., donosi opis svih nedopuštenih radnji koje su vezane za ovisnički kriminalitet u Glavi XIII. čl. 173.

Koju ulogu imaju terapijske zajednice (TZ) u prevenciji istog kriminaliteta?

3. TERAPIJSKE ZAJEDNICE

3.1 Talijanske terapijske zajednice

Najrazvijeniji sistem rada terapijskih zajednica - komuna u europskim zemljama, nalazimo u Italiji. Zato će u ovom radu biti prikazane talijanske zajednice. Prikaz terapijskih zajednica započeo smo s talijanskim, a ne s hrvatskim zajednicama iz razloga što nekoliko hrvatskih zajednica djeluje po osnovnim i sličnim principima talijanskih. U drugom dijelu ovog poglavlja bit će prikazane zajednice u Hrvatskoj.

Razvoj talijanskih terapijskih zajednica (Comunita' terapeutica) započeo je šezdesetih godina, a većinom su ih osnivali i vodili katolički svećenici, redovnici i redovnice. Tako Italiji već postoje "legendarna" imena kao Don Mario Picchi, Don Pierino Gelmini, Don Antonio Mazzi, Don Benzi i drugi, koji imaju na desetine svojih zajednica po cijeloj Italiji i inozemstvu. Sedamdesetih godina tako nastaje i svojevrsna udruga talijanskih terapijskih zajednica pod nazivom Centro Italiano di Solidarieta' (skraćeno: Ce.I.S.), hrv.: Talijanski

centar solidarnosti. Ovaj Centar je pokrenula skupina volontera privatnom inicijativom. U tom je razdoblju raširenost heroina poparimila alarmantne razmjere, a javne službe još nisu ništa poduzimale, osim preko sudske regulative, unutar zakona 1041. iz 1954. godine, koja drži kriminalnim djelom ne samo raspačavanje droge, nego i njenu privatnu uporabu.

Aktivnost Ce.I.S.-a i ostalih privatnih skupina uznemiruje javno mnijenje, stvarajući realnu sliku problema, potičući u isto vrijeme pažnju zakonodavca: zakon 685. iz 1975. je tako korak naprijed, ukoliko povjerava ovisnika, kao bolesnika koji ima pravo na liječenje, terapijskim ustanovama bilo javnim bilo privatnim, dok potiče pojačavanje aktivnosti oko kontrole i suzbijanju internacionalne trgovine drogama kao i lokalne preprodaje. U nadolazećim godinama, bilježi se porast svijesti o težini situacije. U javnom i privatnom sektoru umnožavaju se inicijative. Sa svih strana sve više se zahtijeva rad na politici prevencije, shvaćenoj kao "zdravstvena edukacija", preko djelovanja usmjerenim prema sektorima koji imaju primarnu zadaću formirati djecu i mlade, a to su: obitelj, škola i rad.

Talijanski centar solidarnosti naziva vlastiti program rehabilitacije "Projekt Čovjek" (Progetto Uomo). Kao zadatak postavlja sebi razvoj i rast čovjeka, kako bi svaka osoba postigla ili obnovila vlastitu osobnost, makar i nakon nesretnog iskustva ovisnosti ili devijantnosti.

Strukture programa tako su postavljene da osobi u tretmanu ostavljaju u svakom trenutku odgovornost izbora; program mu pomaže da pomogne sam sebi. Poštivanje ljudske osobe, povjerenje u njezine mogućnosti, napor da se prizna onaj dio osobe koji treba uvijek štititi - to su temeljni pojmovi koji nadahnjuju aktivnosti Ce.I.S.-a.

Model, po kojem je "Projekt Čovjek" djelat, vezan je za realnost unutar koje se projekt realizira. Dok se vrijednost principa na kojima se

program inspirira potvrđuje uvijek i svugdje, jasno je i da se konkretne strukture, artikulacije različitih faza, sekvence terapijskih i edukativnih momenata, kao i norme unutar pojedinih sjedišta, smatraju organizaciono prilagodljivim s maksimalnom fleksibilnošću, odgovarajući tako lokalnim socio-ekonomskim i kulturalnim specifičnostima mjesta i vremena.

Mogli bismo reći da sve terapijske zajednice imaju nekoliko osnovnih karakteristika zajedničkih svima, a da se razlikuju u sporadičnim elementima. Sistem rada s ovisnicima podijeljen je u dvojakom smislu po razdobljima: u jednom smislu su to razdoblja koja obilježavaju cjelokupni proces rada s ovisnicima od prihvata s ulice pa do resocijalizacije i reintegracije u društvene tijekove života, a u drugom smislu postoje razdoblja samog terapijskog postupka unutar života u samoj zajednici - komuni. Zajedničko svim zajednicama u tom prvom smislu jesu razdoblja koja se dijele uglavnom u tri faze:

(1) PRIHVAT. Pod fazom prihvata misli se na više stvari: neke zajednice prihvaćaju ovisnika direktno s ulice, uvodeći ga u detoksikacijski program unutar same zajednice, dok druge (većina) pod prihvatom shvaćaju bolnički dio tretmana detoksikacijskog programa, nakon čega slijedi prihvata u užem smislu riječi, tj. kao priprema za zajednicu. U fazu prihvata spadaju i preliminarni pripremi susreti i kolokviji s eventualnim budućim kandidatom za zajednicu. Oni traju minimalno mjesec dana, a kod nekih programa i do pola godine. U toj fazi kandidat apstinencijom dokazuje svoju motiviranost za zajednicu, upoznaje program i sistem rada i života u zajednici, a djelatnici zajednice upoznaju budućeg kandidata (njegovu obitelj, socijalno porijeklo, etiologiju ovisnosti, psihofizičko zdravlje i dr.). Unutar faze prihvata osim navedenih kolokvija u nekih zajednica ukomponirana je i faza dnevnog programa, no ona će biti obrađena kao zasebna faza, jer ona to i jest u većini zajednica.

(2) DNEVNI PROGRAM. Kod mnogih zajednica u Italiji nakon nekoliko mjeseci pripreme za zajednicu (prihvata), a prije ulaska u zajednicu, prolazi se kroz tzv. dnevni program. Ako se u fazi prihvata radilo o susretima, kolokvijima, analizama i individualiziranju programa, u dnevni su program kandidati uključeni cjelodnevno. Program traje od jutra do večeri, i ne sastoji se više samo od razgovora, već i u angažmanu oko nekih svakodnevnih dužnosti u kući dnevnog programa (priprema objeda, pranje tanjura, čišćenja prostorija i sl.). Dakle, osim psihoterapijskog dijela programa, uvodi se i radnoterapijski dio. U ovoj fazi intenzivnije se radi i s roditeljima, te ostalim članovima obitelji. Nakon druge faze, kandidat koji je ispunio uvjete te izražava čvrstu odluku da želi ući u zajednicu, biva primljen u zajednicu.

(3) TERAPIJSKA ZAJEDNICA - KOMUNA. Autori članka ne posjeduju točan podatak koliko ima ukupno terapijskih zajednica u Italiji, svakako se broje na stotine. Stotinjak ih ima Don Pierino Gelmini, ostalih tridesetak Don Antonio Mazzi, par stotina pripadaju Don Mariju Picchi i Ce.I.S.-u itd.

(3.1.) Opis komune. Komune su životne zajednice rezidencijalnog tipa, što znači da njeni sudionici žive zajedno. To je već snažna terapijska dimenzija, budući da zajedništvo života zahtjeva organiziranost, komunikaciju, red, disciplinu, međusobno poštivanje, samokontrolu emocija, sudjelovanje, stjecanje pozitivnih navika rada, odgovornost, kreativnu slobodu, planiranje, organizaciju ritmova rada, slobodnog vremena, rekreacije itd. Zbog toga su i hijerarhijski strukturirane: postoje dužnosti, odgovornosti, obveze, i to sukladno stupnju dinamike sazrijevanja. Dva osnovna tipa zajednice ovise i o spolu sudionika zajednice: pa imamo zajednice mješovitog tipa (mladići i djevojke zajedno), odnosno odvojenog tipa (posebne zajednice za mladiće, posebne za djevojke).

(3.2.) Trajanje i broj članova. Trajanje programa u zajednici je minimalno dvije godine, a može trajati i više godina.

Broj članova je različit u različitim tipovima zajednice, a kreće se od minimalnog broja desetdvanaest (tipovi zajednica grupnih dinamika), preko dvadesetak do trideset članova, a najbrojnija zajednica u Italiji je San Patrignano blizu Riminija koju je utemeljio (sada pokojni) Vincenzo Mucicoli, a broji oko dvije tisuće članova.

(3.3.) Osnovni principi i cilj. Temeljni princip rada terapijske zajednice, dobro odražavaju riječi Maxwella Jonesa: "Jedna od važnih lekcija koje se nauče u terapijskoj zajednici jest razlikovanje između onoga što neka osoba kaže od onoga što čini. Moje ponašanje određuje ono što ja jesam...".

Drugim riječima, temelj programa terapijske zajednice jest konfrontacija, koja se događa u svakom trenutku između sudionika programa međusobno te sudionika i terapeuta, a konfrontacija se posebno prakticira u grupnom radu na dnevno-večernjim susretima, te tjednim grupnim susretima.

Metoda konfrontacije i njezini ciljevi su sljedeći: Govoriti o sebi u skupini sličnih znači učiniti novo iskustvo verbalnog komuniciranja i otvaranja i iskustvo da te netko sluša, što s jedne strane godi, a s druge strane znači i ozbiljnu kontrolu. Govoriti o sebi pruža mogućnost nadilaženja stida i inhibicije, te možda po prvi puta, verbalizirati vlastite misli, uznemirujuće emocije koje su dugo vremena bile potisnute. Izraziti se na glas, obratiti se drugima a ne samo sebi samima, zahtjeva preciznost, priznavanje realnosti, traženje jasnoće. Sjedeći u krugu mladi se ponovno suočavaju s vlastitim iskustvom i bolom. Dialektički i emotivni pritisak

grupe zahtjeva iskrenost i u isto vrijeme izražava, skoro fizički, osnaženje razumijevanja, potporu solidarnosti, snažnu napetost zajedničkog traženja novih vrijednosti.

Različite zajednice imaju različite modalitete rada, no temeljno je da takav rad mora voditi u pravcu oslobađanja osobnosti, nadilaženja mehanizama osjećaja krivnje, poteškoća socijalizacije, nedostatka samopoštovanja, otpora prema promijenama. Grupa je oblik kolektivne terapije; ipak, unutar nje svaki pojedini sudionik ispunjava vlastiti put osobnog pojašnjenja, voden i angažiran na putu koji je samo njegov, praćen ostalim sudionicima u programu i integriran u duh zajednice, u uvjerenju da je moguće promijeniti vlastiti stil života unutar ambijenta koji pomaže upoznati vlastite mehanizme obrane, izoliranosti, samouništenja - sve karakteristike ovisnika. Pomaže mu se u prihvaćanju rada, komunikacije i odgovornosti kao sredstava ulaska u realnost, u neposredno i konkretno iskustvo osobnih i socijalnih situacija koje zahtjevaju svjesne odgovore i opredjeljenja.

Veliku važnost sve zajednice daju paralelnom radu s obiteljima ovisnika na tretmanu, stvarajući često posebne udruge roditelja, grupe samopomoći i potpore i sl. Zajednice povremeno organiziraju zajedničke susrete svih roditelja i članova zajednice.

Posebno je delikatna i važna završna faza terapijskog procesa u zajednici a to je reintegracija u društvo. To je proces resocijalizacije u širem smislu riječi.

(3.4.) Osoblje. Osoblje u zajednicama služi se s više modela rada. Neke zajednice uopće nemaju stručnih zaposlenika. Njih vode bivši ovisnici koji su završili program te sada koju godinu daruju ostalim sudionicima kao svojevrsni volonteri, pokazujući tako i svoju zahvalnost i solidarnost, te osobnu zrelost. Oni predaju ono što su sami primili i prošli. Postaju odgovorni u zajednici. Eventualno produ kakav kurs upućivanja u odgovornosti za zajednicu. To su u svakom slučaju pojedinci koji su tijekom programa pokazivali nadarenost i sklonost vodstvu, dosljednosti, čvrstini, zdravom samopouzdanju, dubljem poniranju u bit problema ovisnosti i sl.

Druge zajednice imaju stručno zaposleno osoblje - psihologe, sociologe, socijalne pedagoge, psihijatre, socijalne radnike, liječnike, medicinske sestre i dr. Mnoge zajednice imaju i vanjske stručne suradnike. I jedan i drugi tip zajednica svakako koristi iskustvo i angažman bivših ovisnika završenog programa.

Stručnost osoblja osobito se zahtjeva u terapijskim zajednicama namjenjenim maloljetnicima, gdje se poseban naglasak stavlja na edukativne programe.

U većim centrima pojedinih zajednica jednoga i drugog tipa zaposleni stručni djelatnici rade posebno na području prevencije po školama, uključujući roditelje i odgojitelje u razne programe, održavajući javne tribine, simpozije i ostale skupove na temu ovisnosti i sl.

Mnogi se stručnjaci bave znanstvenim proučavanjem fenomena ovisnosti i zdravstvenim problemima, osobito hepatitisom, te bolestima infekcije HIV-a i AIDS-a. Primjerice, zajednica "Exodus" Don A. Mazzija sa sjedištem u Milanu, ima najveću sakupljenu gradu s područja proučavanja AIDS-a, i poseban tim stručnjaka s tog područja. Neke zajednice imaju vlastite periodične časopise, te ostale publikacije.

(3.5.) Financiranje zajednica. Kako bi terapijske zajednice u Italiji bile financirane od države, njihov program i početni rad mora biti evaluiran od stručnih državnih komisija. Ispune li pozitivno uvjete kriterija tih komisija, financiraju se po principu broja sudionika programa, i to u visini trećine troškova bolničkoga liječenja pacijenata u državnim medicinskim ustanovama.

Ostali prihodi zajednice su doprinos roditelja (ulavnom fakultativno), terapijski rad sudionika programa kroz razne radionice (kožara, keramika, tiskara, poljodjelstvo i stočarstvo i dr.), te dotacija pojedinih regija ili općina, humanitarnih udruga ili donacije poduzetnika.

3.2 Terapijske zajednice u Hrvatskoj

U Hrvatskoj su se terapijske zajednice talijanskog tipa počele javljati devedesetih godina. S jedne strane bio je to odgovor (zakašnjeli?) na (pre)velik broj ovisnika u Hrvatskoj, broj koji je stalno rastao i ne prestaje rasti; s druge strane posljedica mogućnosti angažmana osobito Katoličke Crkve na tom području, jer je činjenica da su sve dosadašnje zajednice crkvene, bilo katoličke ili protestantske provenijencije. Snažan faktor naglog širenja broja ovisnika devedesetih bio je rat protiv Hrvatske i njegove posljedice.

Otvaranje terapijskih zajednica u Hrvatskoj svojevrsan je alternativni odgovor jedinom medicinskom modelu koji već nekoliko desetljeća dominira u Hrvatskoj, a koji je neadekvatan u pružanju cjelovite ponude ovisnicima.

Prva terapijska zajednica u Hrvatskoj započela je svoje djelovanje krajem 1990. godine pokraj Baške na otoku Krku. O njoj će biti riječi u posebnom poglavlju.

Zajednice "Susret", odnosno "Projekt Čovjek". Tijekom 1993. godine u Splitu je katolička redovnica s. Bernardica Juretić otvorila Savjetovalište za prevenciju i posljedice ovisnosti, te terapijske zajednice, najprije za mladiće u Cisti Velikoj, a kasnije i za djevojke na Čiovu. Te su zajednice u početku bile svojevrsne podružnice tera-

pijskih zajednica Don Pierina Gelminija, te su nosile ime "Susret" (po Gelminijevim imenom u Italiji: "Incontro"), da bi se kasnije priključile zajednicama Ce.I.S.-a Don Marija Picchija, te postale dio "Projekta Čovjek" (Progetto Uomo).

Ono što karakterizira ovaj tip zajednica jest dugotrajan, selektivan i strog proces pripreme za zajednicu putem kolokvija s kandidatom, te uključuje roditelja u program.

Zajednicu vode sami sudionici koji su završili svoj program, uz superviziju s. Bernardice i njenih stručnih suradnika. Program traje minimalno tri godine.

Zajednice još nisu financirane od države, djelomice se financiraju od organa lokalne samouprave (grada i županije), te iz Italije.

Osim spomenutih zajednica, s. Bernardica otvorila je krajem 1996. godine i kuću u Jakovu.

Zajednice "Cenacolo". Početkom devedesetih godina s. Elvira iz Italije otvara svoju zajednicu u Medugorju, u Splitu ima svoje savjetovalište, a 1997. otvara zajednicu u Varaždinu. Zajednicu vode također sami mladići koji su završili program, a dva temeljna stupa zajednice su rad i molitva. Zajednice s. Elvire duboko su usmjerene i utemeljene na duhovnim principima vjere u Isusa Krista Spasitelja.

Zajednicu karakterizira sistematski rad i uključenost roditelja u proces koji prolaze njihova djeca u zajednici.

Financiranje zajednice zasniva se na terapijskom radu korisnika programa, najčešće kroz farme, poljodjelstvo, klesarstvo i obrte.

"Reto Centar". Svoje savjetovalište ima u Splitu, kao i pripremu za zajednice u Španjolskoj.

"Teen Challenge" ima svoje sjedište u Zagrebu, Kosirnikova 76. Svoje zajednice ima također u Španjolskoj, a kod nas samo prihvati.

4. TERAPIJSKA ZAJEDNICA "SAVEZ" - Baška, o. Krk

Terapijska zajednica "Savez" prva je ove vrste u Hrvatskoj, a djeluje od kraja 1990. godine. Inicijator i osnivač je katolički svećenik Mr. Marinko Babriš, a suosnovateljica projekta i zajednice od početaka gospođa Josetta Žic-Blažić. Do danas zajednica nije sistematski financirana (od početka 1999. naša je zajednica ušla u izvanproračunski budžet RH kroz Ministarstvo Zdravstva te se nadamo da će se iz toga razviti trajno financiranje zajednice), te se i rad ovo dvoje ljudi osniva na volonterizmu. Sami su i voditelji programa i terapeuti u svim segmentima: individualne i grupne psihoterapije i konfrontacije, radne terapije, realitne i logoterapije, te za one koji žele, moguće je i duhovno osmišljenje življenja u vjeri. Zajednica temelji svoj

program na svim gore opisanim metodama, principima i ciljevima koji se odnose i na talijanske terapijske zajednice.

Ova zajednica prima samo mladiće.

Osooblje je nedostavno zbog spomenutih razloga nefinanciranja. Svećenik-voditelj zajednice specijalizirao je moralnu teologiju i postigao licencijat (magisterij) na području graničnih pitanja morala i psihologije s temom o utjecaju memorije (iskustava iz prošlosti) na moralni život osobe. Svoja znanja s područja rada s ovisnicima sticao je vlastitim proučavanjem literature, te životom i praksom u nekoliko različitih tipova terapijskih zajednica u Italiji (Don A. Mazzi, Don P. Gelmini, Don Benzi, Dr. S. Cattarina, u Milanu, Rimu, Riminiju i Pesaru). Josetta Žic-Blažić diplomirala je kršćansku duhovnost pri Institutu za kršć. duhovnost Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a svoja je saznanja o problematici ovisnosti sticala praksom u istim navedenim zajednicama u Italiji. Izvanredni je student Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, smjer Poremećaji u ponašanju.

Iz Elaborata Zajednice izdvajamo ono što se odnosi na ciljeve:

"Zajednica "Savez" nudi mogućnost mladim ljudima da učine egzistencijalni obrat života otkrivajući vlastite sposobnosti u okviru pozitivnih životnih opredjeljenja. Nudi se mogućnost da svjesno uzimaju u svoje ruke vlastiti život i njegov tijek preko prepoznavanja i prihvaćanja osobne prošlosti; poznavajući i iskušavajući vlastite nadarenosti i osobne ograničenosti; stavlajući se u odnos sa samima sobom, s drugima, s okolinom; težeći k samoodređenju, slobodi, autonomiji, u traženju osobnog ekvilibrija. Edukativni projekt predlaže postupno dohvaćanje nekih ciljeva koji se mogu ovako sažeti:

- sposobnost komunikacije;
- prihvaćanje odgovornosti;
- upravljanje vlastitim životom;
- zrenje kritičke svijesti stvarnosti." (str. 1.)

Iz poglavlja o Metodologiji citiramo:

"...Da bi se proces prema autonomiji i slobodi mogao započeti, traži se: otvorenost i disponiranost za rast, preko novih životnih izazova, stavlajući progresivno u krizu prijašnja životna stajališta; samokritički se suočiti s novo predloženim životnim normama; razraditi vlastite načine upoznavanja samih sebe; postizati sposobnost pozitivnih i značajnih međuljudskih odnosa; ponovno potražiti i razraditi vlastite životne vrijednosti postajući raspoloživ i sposoban suočiti se s vrednotama obitelji, zajednice i društva; postati svjestan vlastitih sposobnosti i vježbati se organizirati ih; usavršavati mjerodavnost u poslovima koji se izvršavaju; rasti u odgovornosti kroz sve složenija i dinamičnija

zaduženja; izgrađivati odnose sa sve duhovno i kulturološki bogatijim društvenim sredinama; nastojati oko sve većeg zrenja vlastite afektivnosti i sve točnije svijesti vlastitih emotivnih reakcija" (str. 2-3).

Sredstva za ostvarivanje Programa zajednice su:

- sistematski osobni razgovori;
- razgovori s roditeljima i obitelji;
- grupni rad (tri puta tjedno);
- zajednički život;
- pravila ponašanja;
- radna terapija;
- trenuci socijalizacije (unapređenje međuljudskih odnosa kroz razonodu i rekreaciju, sport, osmišljene slobodnog vremena, izleta, kulturalnih obogaćenja i dr.);
- faktor aktivno provedenog vremena u Zajednici.

U fazi postterapijskog razdoblja nastoji se zadržati kontakte s bivšim članovima zajednice u svrhu potpore na putu osamostaljivanja i socijalne reintegracije u svijet rada, obiteljskih odnosa i života u realnostima svijeta.

Program je prošlo tridesetak mladića, od kojih se deset uspješno resocijaliziralo u svoju sredinu ili su pak promijenili mjesto boravka te također uspješno djeluju u društvu i svojim novostvorenim obiteljima. S njima i dalje postoji kontakt, a s nekima i bliža suradnja i pomoć Zajednici posebno u pripremnoj fazi, kada nam dolaze novi mladići.

Također postoje i dva "vanjska" stručna suradnika (psiholog i defektolog) koji povremeno pomažu.

5. ZAKLJUČAK

Imajući u vidu svu težinu i opsežnost problema kriminaliteta vezanog uz upotrebu droge i raširenost istog problema preko granica jedne države, važno je usmjeriti se na preventivni rad u cijelini, a na poseban način na prevenciju samog kriminaliteta kroz terapijske zajednice. Kako je to moguće?

Važno je napomenuti da terapijske zajednice same po sebi čine prevenciju i to tako što se sami štićenici koji se nalaze u programu zajednice ne nalaze na ulici i nisu više kriminalci, a niti ostale mlade članove društva ne uvlače u svijet kriminala. Također treba napomenuti da je boravak u terapijskoj zajednici dobrovoljan, što znači da svaki štićenik sam želi ući u taj program i želi, uz pomoć drugih, riješiti svoj problem i postati nova osoba. Svaki štićenik nakon uspješno završenog programa postaje punopravni član šire zajednice i postaje

produktivan za sebe i druge.

Dakle, TZ-e pružaju jedan kompletan tretman nakon kojeg osoba dobiva puni smisao vlastitog života, rada i djelovanja.

Život u TZ obuhvaća, dakle, čitavu prevenciju i to kroz:

Rad s obiteljima - posebno s onima koji ne uspijevaju obavljati svoju roditeljsku ulogu bilo iz objektivnih ili subjektivnih razloga, rad s djecom kod kojih je prepoznata poteškoća u prilagodavanju, suradnja sa školskim i predškolskim ustanovama, rad s djecom bez roditelja, rad sa malodobnicima tj. njihova pojačana briga i nadzor kako ne bi počeli uzimati drogu ili da ne postanu ovisnici ako su već počeli (s tim u vezi hvale vrijedan je projekt TZ "Projekt čovjek" u Splitu koji sistematski skuplja upravo takvu populaciju mladih osoba; program se zove "Benjamin"; stoga bi bilo dobro da se taj program proširi i na ostale gradove i mjesta Hrvatske), suradnja sa zdravstvom, sudstvom, pravosudem, suradnja s nedržavnim udrugama - PRIMARNA;

Rano prepoznavanje djece koja bi mogla početi uzimati neku drogu i organizacija prikladne zaštite (socijalne, psihološke, zdravstvene), organizirati pomoć i zaštitu djece čiji su roditelji ovisnici, stvoriti sustav izobrazbe i informiranja i roditelja i djece o zaštiti i promicanju zdravlja (duševnog i tjelesnog) - SEKUNDARNA.

Djelotvorna skrb i nadzor ovisničke populacije, sudjelovanje u programima za liječenje ovisnika, rehabilitacija i resocijalizacija ovisnika - TERCIJARNA.

Može se reći da kvalitetan rad na tercijarnoj prevenciji ima izravni učinak na primarnu i sekundarnu prevenciju. TZ "Savez" redovito i aktivno radi na primarnoj i sekundarnoj prevenciji posebno upoznavajući mlade i zdrave članove društva sa našim radom i štićenicima, predavanjima u školama, suradnji sa zdravstvom, sudstvom i pravosudem, sistematskim radom sa roditeljima štićenika, itd.

Iz svega je vidljivo kolika je potreba za što većim brojem terapijskih zajednica i njihovom međusobnom koordinacijom bez obzira na njihovu provenijenciju kako bi se što bolje i efikasnije i što šire obuhvatio problem ovisnosti te tako smanjio i kriminalitet vezan uz ovisnost. No za takav zahvat u prvom redu potrebno je puno dobre volje, dobra financijska podloga, dobri programi, međusobna suradnja sa svim sektorima koji mogu i moraju imati veze s kriminalitetom i ovisnošću (policija, sudstvo, pravosude, ministarstvo vanjskih poslova,...), kontinuitet u radu, posebno s djecom i mladima.

Također je važno u taj rad uključiti što više stručnjaka raznih profila i struka, a poseban naglasak stavljen je na uključivanje bivših ovisnika o

drogama jednakom mjerom kao i stručnjake jer se iz iskustva vidi da oni problem ipak poznaju više "iznutra".

Samo s tako organiziranim i jasnim smjernicama može se nazrijeti uspješnost na razini države, pa i šire.

KONZULTIRANA LITERATURA

- Bačić, F. (1980): Krivično pravo, Zagreb.
- Barbiš, M., Žic J. (1996): Elaborat Terapijske zajednice "Savez", Baška.
- Butorac, K. (1996): Socijalno demografska, ponašajna i obilježja ličnosti delinkventna ovisnika o drogama u Republici Hrvatskoj, Doktorska dizertacija, Zagreb.
- Cattarina, S. (1990): La comunita' terapeutica educativa, Pesaro.
- Comunita' Papa Giovanni XXIII: (1991): Il metodo per il recupero per i tossicodipendenti, Rimini.
- D'Ercole, G. (1990): Lettere dalla droga, Monferrato.
- Gelmini, P. (1992): Comunita' Incontro, Milano.
- Grić, Lj. (1989): Svijet halucinogenih droga, Zagreb.
- Gruppo Exodus (1993): Un'esperienza di testimonianza e servizio, Milano.
- Hotujac, Lj. (1992): Zloupotreba sredstava ovisnosti, Zagreb.
- Hudolin, V. (1982): Istina o drogama, Zagreb.
- Jović, R. (1980): Bela kuga - zamke narkomanije, Beograd.

- Kazneni zakon, Zagreb 1997.
- Kriminologija i socijalna integracija (Časopis), Vol. 3, Br. 2, Zagreb prosinac 1995.
- Kriminologija i socijalna integracija (Časopis), Vol. 5, Br. 1-2, Zagreb listopad 1997.
- Kušević, V. (1986): Zloupotreba droga, Zagreb.
- Mazzi, A. (1994): Parco Lambro - Dalla disperazione alla speranza, Milano.
- Mazzi, A. (1995): La risposta e' vivere, Milano.
- Muccioli, V. (1993): La mia battaglia contro la droga, l'emarginazione e l'egoismo, Milano.
- Picchi, M. (1990): Vincere la droga, Monferrato.
- Picchi, M. (1988): Progetto Uomo, Milano.
- Pozaić, V. (1993): (Uredio), Droga - Od beznađa do nade, Zagreb.
- Singer, M. (1994): Kriminologija, Zagreb.
- Prijedlog Nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj, Zagreb, lipanj 1995., Vlada Republike Hrvatske, Komisija za suzbijanje zlouporabe droga,
- Zakon o kaznenom postupku, Zagreb 1997.
- Zanusso, G. (1992): La valutazione e la verifica nel trattamento del tossicodipendente, Treviso.
- Zbornik radova, Zajednički protiv ovisnosti, Pula 1995.
- Zec, S. (1996): La tossicodipendenza come radice d'incoscienza al matrimonio, Roma.
- Zvonarević, M. (1989): Socijalna psihologija, Zagreb.

THERAPEUTIC COMMUNITIES AS FACTOR OF PREVENTION OF THE DRUG ADDICTS CRIMES

Summary

The article shows to what extent and in which way the therapeutic communities contribute to the prevention of drug addicts criminality. To get a better insight, the drug addicts criminality is being reviewed, and the types and increase of drug-related crimes in our country are being showed. The article also gives a review of the therapeutical communities, with special stress to the Italian therapeutical communities, and to the most important phases in the community life; the communities as such are also described (the time frame of the programs, number of clients, basic principles and goals, personnel, and financing). The therapeutical communities in Republic of Croatia are also being reviewed. At the end, the article introduces the Therapeutic Community "SAVEZ" from Baška, on the island of Krk.

Key words: therapeutic communities, drug addicts